

Hűség az anyanyelvhez, hűség a szülőföldhöz

Magyari Lajos laudálása a Szervátiusz Jenő-díj átadásán

1990 májusa és szeptembere között nyolcvanhárom erdélyi vendég kereste föl egri otthonunkat, viszonzva korábbi, évente olykor három-négy alkalommal megismétlődő látogatásainkat. Jövetelüket a diktátor várva várt bukása tette lehetővé, és amikor a tavasz is beköszöntött, szinte egy emberként, a felszabadulás eufóriájával keltek útra.

Közöttük volt Magyari Lajos is, akihez akkor már több évtizedes barátság fűzött.

Természetesen őt is elvittem az egri várba. Először a vár tetején sétáltunk és beszélgettünk. Megcsodáltuk Eger panorámáját, lehajtott fejjel álltunk meg Gárdonyi sírja előtt, amelyen ez az egyszerű, mégis sokatmondó felirat olvasható: „Csak a teste.”

Egyszer azt vettem észre, hogy a barátom két ujjá közt féltő gonddal szorongat valamit. Kiderült, hogy a várba érkezéskor elnyomott cigaretta csonkját tartja a kezében úgy, hogy a legkevesebb hamu vagy dohány se hulljon ki belőle, bemocskolva azt a szent, véráztatta földet, amelyen járunk. Pedig nem is volt kitéve a „Tilos a dohányzás!” tábla, a fű közt itt-ott csikkek heverték. Türelme kitarzott egészen addig, amíg a kazamaták bejáratánál hamutartóra nem leltünk.

Úgy éreztem és ma is úgy vélem, hogy ebben az apró gesztusban is a magyar múlt iránti áhítatos és alázatos tisztelet fejeződött ki, amely áthatja Magyari Lajos egész életművét. Barátom a diktatúra osztatlan börtönében, olvasztóteglényében, az átélt szenvedések tisztítótüzeiben tanulta meg, hogy milyen drága kincs az ember méltósága és szabadsága, amelyhez magyarságunk szervesen és elválaszthatatlanul tartozik hozzá. A fojtogató légkörben azonosult Ady igazával, hogy „a magyarság szükség és érték az emberiség s az emberiség csillag felé vezető útja számára”, és Babitséval, aki szerint minden nemzet külön szín az emberiség freskóján, külön hang az emberiség koncertjében, tehát az emberiség ellen vétkezik, aki ezt a színt halványítani, ezt a hangot halkítani akarja. Akkor tudatosult benne, hogy nemet kell mondani arra a világra, amely hon-

talansággal sújtja az embert, s némán túri a jogtiprást, miközben szabadságról, egyenlőségről és testvériségről papol.

1942. október 26-án született Székelyudvarhelyen. Szülővárosában érettségizett, Kolozsvárt szerzett magyar szakos tanári diplomát. Rövid ideig a Segesvár melletti Héjjasfalván tanított, 1968-ban pedig családotul Sepsiszentgyörgyre költözött, ahol a legendás *Megyei Tükör* munkatársa lett.

Költői pályakezdése egybeesik a második Forrás-nemzedék jelentkezésével, amelynek rajta kívül Farkas Árpád, Király László és Páll Lajos a legismertebb tagjai. Ő így vallott a közös arcvonalat alkotó, az 1960-as évek második felében föllépő generáció törekvéseiről: „Célunk és eszményünk az volt, hogy az irodalomban kibeszéljük nemzetiségi sorsunk közérzetét, s erőnk, hozzáértésünk szerint mozdítsunk valamit a világon.” A költői csoportosulást a Lászlóffy Aladár által válogatott és előszavazott *Vitorla-ének* című antológia vonultatta föl 1967-ben. Magyar Lajos első verseskönyve, a *Hétarcú ballada* 1969-ben jelent meg a Forrás-sorozatban Kányádi Sándor bevezetőjével. Ezt követte a *Csoma Sándor naplója* 1970-ben, a *Kötések* 1976-ban, *A föld igézete* 1988-ban és az *Út az alkonyatba* 1994-ben. *Kötések* című kötetéért 1979-ben elnyerte a Marosvásárhelyi Írók Társasága irodalmi díját.

Verseinek a hűség a kulcsszava: hűség az anyanyelvhez, hűség a szülőföldhöz. Költői világképének az erkölcs- és közösségközpontú elhivatottság az egyik legfőbb alkotóeleme. Mindenekelőtt a Székelyföld tájait és embereit eleveníti meg. A Görömbei András által készített leltár szerint „Csíksország szigorú, pontos fenyves-övezetei”, „Keresztúr nyerges dombjai”, „Udvarhely szelíd lankái”, „Gyergyó kegyetlen, villogó telei”, „Háromszék Áron vérével bepermetezett televényei” szolgálnak díszletül a benne és a költészetében lejátszódó drámának. Sűrűn szólaltat meg történelmi témákat, kultúrélményeket. Gyakran idézi múltunk nagyjait, elődöket, ma is érvényes magatartásmintákat keresve, kitérítve az általa vállalt szerep időbeli határait. A létösszegező, önszembesítő verstípusnak elsősorban azt a változatát kedveli, amelyet Lengyel Ferenc személyiségsszimbolikának nevez: példaértékű hőstípusokat mutat föl, velük azonosulva próbál az egyéni és a közösségi lét alapkérdéseire válaszolni. „Veszélyes, bántó felfogásnak tartom – nyilatkozta Gálfalvi Györgynek –, miszerint a múltunk mögöttünk van, csak a jelennel törődünk. Egy nemzet, egy nemzetiség életében különösen fontos, hogy tudatosítsa múlt, jelen és jövő szerves egységét.” Versei nyomán föl lehetne építeni elsősorban a székely halhatatlanok panteonját. „Csoma Sándor, Mikes Kelemen, Bölöni Farkas Sándor, Apáczai, Misztótfalusi Kis Miklós és Benedek Elek gondolatait értve-átérezve szólhatok csak, mert a haza számomra az ő szavuk is” – írta utolsó kötetének záró valomlásában. Ezt a kötődést illusztrálja költői dikciója is, mely mindenekelőtt a magyar népköltészetben – főként a székely népballadákban – lelt ihlető-termékenyítő forrásra. A magyar klasszikusok sorában József Attila, kortársai közül Kányádi Sándor és Lászlóffy Aladár áll hozzá a legközelebb.

Legszébb alkotása, a magyar költészet halhatatlan remeke a *Csoma Sándor naplója*, ezzel aratta a legnagyobb közönségsikert is. Fölfigyelt a mű kivételes

értékeire a híres debreceni professzor és nemzetközi rangú földrajzszakos, Teleki Pál egykori tanítványa, Kádár László, aki úgy ítélte meg, hogy a benne rejlő üzenet túlmutat az anyanyelv határain. Az ő kezdeményezésére és tanulmányával jelent meg 1976-ban a poéma hétnyelvű változata Debrecenben, amely az eredeti szöveg mellett román, német, orosz, japán, francia és angol átültetést is tartalmaz. Ezt egészítette ki egy esztendő múlva a hindi nyelvű fordítás, s egy újabb év elteltével minikönyvként, bőrkötéses, illusztrált és számozott példányokban a nyolcnyelvű kiadás is napvilágot látott.

A *Csoma Sándor naplója* modern, vívódó értelmiségivé avatja a bölcsőkeresés reformkori hőjét, aki átéli a környezetéből kinőtt ember magányát és tragikumát, az értékhiányos, közömbös világ kihívásaival, a cselekvés értelmetlenségének kényszerképzetével, a vállalt küldetés végrehajtását szükségképpen nehezítő, mérhetetlen szenvedés és a föl-fölsejlő reménytelenség démonaival küszködik. Érzékelteti a mű az emberélet eredendő ellentmondásait, a léthelyzetek kelepceszerűségét: legszebb, legtisztább álmunk és vágyaink megvalósíthatatlanok itt a földön, a korlátokat nem ismerő vágy, szenvedély és akarat a végesség csapdájába eshet. A hatalmas méretű és óriási áldozatokot követelő vállalkozás az azzal arányos tévedés és a totális kudarc veszélyét rejt magában. Kőrösi Csoma Sándor sorspéldájában már-már Albert Camus Szisziphosz-mítosza idéződik: a fölöttünk magasodó csúcs elérhetetlen, de az érte vívott küzdelem „maga is betöltheti az ember szívét”. Amikor a csúcsra néz, és nekifeszül a kőnek, „boldognak kell elképzelnünk Szisziphoszt”. Hemingway öreg halásza, Santiago is oroszánokról álmodik, miután – ellenkező irányba fordítva a csónakját, mint a többiek – megvívta reménytelen küzdelmét a Marlinnal, élete nagy, felkészültségét, tehetségét és erejét próbára tevő Lehetőségével.

A poéma létfilozófiai érvényű gondolataiból a két számomra legemlékezetesebbet emelem ki, amelyek első elolvasásuk óta erkölcsi axiómái életemnek. Az egyik a fölnevelő táj és közösség iránti hűség etikai parancsát foglalja egyszerű és szemléletes formába:

*Akit feldob magából a nép,
az nevében akarjon nagyot.
(Kit érdekelne különben Bokharában,
hogy székelly-magyar vagyok!)*

A másik Kőrösi Csoma Sándor golgotajárásának végső vigaszát és tanulságát, az embertestvériség magasztos eszméjét fogalmazza meg tovább nem fokozható természetességgel:

*Beváltatlan álom minek fájjon?
A tévedésnél igazam erősebb,
nem az a fontos, hogy rokonok –
de testvérek lakják ezt a földet.*

Nyilvánvaló, hogy Magyar Lajos arca búvik meg Csoma Sándoré mögött, sorsában személyes dilemmáira várt válaszokat. Eszméinek a szótára ez az alkotás, a benne kifejezett, esztétikummal lényegített konzekvenciák a saját költői törekvéseire vetnek fényt.

Az általa követett világszemlélet és alkotói magatartás reneszánszát élte az 1989-es fordulat után. Magyar Lajos pályája csúcsára ért ezekben az esztendőkből. Nemcsak költőként, hanem immár újságíróként is különös expresszivitással és termékenységgel szólaltatta meg a nemzetiségi lét időszerű gondjait és egyetemes összefüggéseit. A *Megyei Tükör* helyébe lépő *Háromszék* megválasztott főszerkesztőjeként naponta írta messze földön elhíresült, Beke György szerint az erdélyi magyar újságírás legnagyobb teljesítményeihez mérhető vezércikkeket, amelyekből nemcsak az akkori események rekonstruálhatók, összeállítható a kisebbségi lét enciklopédiája is. Publicisztikai munkásságáért 1993-ban megkapta az EMKE Krenner Mikós-díját.

Mindvégig hűséges maradt régi eszméihez, hűséges akkor is, amikor ismét divatba jött az ember- és magyarságárulás, amikor a „mi” tágasságát és biztonságát az izolált „én” - hangzatos jelszavakkal leplezett - szűkössége és szédítő örvénye, a klasszikus ember „arányos, szépen fejlett, másokat melegítő életét” a fogyasztásra és ösztönkielésre determinált lét sivársága és lélektelensége váltja föl.

Méltó tehát Szervátiusz Jenő szellemi örökségéhez.

